

*Леся Гречуха, к.філол.н., доцент
доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаський державний технологічний університет*

МАНІПУЛЯЦІЯ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА ФЕЙКОВІ НОВИНИ В ОНЛАЙН СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

В епоху цифрових технологій та соціальних медіа, проблема маніпуляції інформацією та розповсюдження фейкових новин нині стала однією з найбільш гострих і руйнівних загроз для суспільства. Он-лайн середовище, з його швидкістю передачі даних та широким охопленням аудиторії, створило сприятливі умови для поширення дезінформації та пропаганди. Ця розвідка присвячена узагальненому аналізу феномену маніпуляції інформацією та фейкових новин в он-лайн просторі, їх впливу на суспільство.

До проблеми вивчення питань маніпуляції та розміщення фейкової інформації в он-лайн просторі звертаються багато науковців. Серед них варто згадати Кейт Старбьорд, професорку інформатики та інженерії систем в Університеті Вашингтону, яка вивчає поширення дезінформації та маніпуляції в соціальних медіа під час криз та надзвичайних ситуацій. Роботи Філіпа Н. Говарда, директора Оксфордського проєкту з дослідження пропаганди в Інтернеті та засновника Оксфордського центру досліджень Інтернету, фокусуються на поширенні дезінформації через автоматизовані акаунти та організованій маніпуляції суспільною думкою.

Самар Маджід, викладачка комунікації в Університеті Лідса, досліджує використання автоматизованих акаунтів і ботів для маніпуляції онлайн-контентом. Бенціон Бахрах, викладач інформатики в Університеті Цюриха, аналізує різні аспекти боротьби з дезінформацією в мережі Інтернет, зокрема методи автоматичного виявлення фейкових новин. Наукові роботи Джоани Донован, дослідниці в Гарвардському центрі з вивчення Інтернету та суспільства, зосереджені на проблемах медіаграмотності, пропаганди та маніпулятивних медіа-практик. Наталія Черниш, викладачка в Школі комунікацій Університету штату Огайо, сконцентрована на вивченні проблематики поширення дезінформації та фейкових новин в Україні та Східній Європі.

Серед вітчизняних дослідників до проблематики виявлення та запобігання поширення фейкової інформації зверталися Георгій Почепцов, професор кафедри теорії та практики комунікації Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка; Іван Малович, експерт з медіа грамотності; Марія Зубар, експертка з питань медіаграмотності та боротьби з фейками; Дмитро Дубов, доцент кафедри зв'язків з громадськістю Інституту журналістики КНУ ім. Т. Шевченка; Єва Жарова, старша наукова співробітниця Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Роман Шутов, науковий співробітник Інституту журналістики КНУ ім. Т.Шевченка, експерт з питань фейків та маніпуляцій у ЗМІ; Тетяна Монахова, директорка Українського інституту вивчення екстремізму, та багато інших. Варто також згадати колективи науковців з Українського католицького університету та Національного університету "Кієво-Могилянська академія", які активно працюють над

питаннями медіаграмотності та протидії дезінформації. Втім, попри чисельні наукові розвідки проблеми локалізації поширення та ідентифікації неправдивої інформації залишається актуальною, зважаючи на стрімкий розвиток інформаційних технологій та звернення до можливостей штучного інтелекту, здатного за незначний час згенерувати будь-яку інформацію.

Отже, маніпуляція інформацією - це навмисне спотворення або викривлення фактів з метою впливу на громадську думку, поведінку чи рішення. Фейкові новини, у свою чергу, є формою дезінформації, яка представляє помилкову або свідомо сфабриковану інформацію під виглядом справжніх новин. Існує ряд причин, що сприяють поширенню фейкових новин в он-лайн середовищі. Серед них можна виділити політичні та ідеологічні цілі, фінансова вигода задля збільшення трафіку, психологічні фактори тощо. Існує ряд методів, які використовуються для маніпуляції інформацією в онлайн середовищі. Серед них варто назвати вибіркове представлення фактів, емоційні апеляції та використання стереотипів, поширення дезінформації через боти та тролі, глибокі фейки (deepfakes), тобто штучно згенеровані мультимедійні матеріали. Все це ми наразі маємо змогу спостерігати у нашому інформаційному просторі у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії на територію нашої держави. Пості у соціальних мережах та медіа канали, такі як телеграм та вайбер, рясніють інформацією, яка часто не відповідає дійсності, але така, що здатна посіяти розбрат та зародити зерно недовіри як до керівництва країною, так й до збройних сил, які захищають кордони держави від ворожої навали. І коли таке розповсюдження стає вірусним, «новини перекочують» з каналу на канал, вже важко навіть освідченій людині зрозуміти, де правда, а де домисел.

У цілому, маніпуляція інформацією та поширення фейкових новин в онлайн середовищі є серйозною загрозою для демократичних цінностей, довіри до ЗМІ та стабільності суспільства. Наслідки поширення фейкових новин можуть бути катастрофічними, включаючи підрив довіри до ЗМІ, політичну поляризацію, економічні збитки та навіть загрозу національній безпеці.

Для протидії цим викликам необхідно об'єднати зусилля різних зацікавлених сторін, включаючи уряд, медіа, технологічні компанії та громадянське суспільство. Лише шляхом комплексних та скоординованих дій можна ефективно боротися з дезінформацією та захистити право на достовірну та неупереджену інформацію. Для ефективної боротьби з фейковими новинами та маніпуляцією інформацією необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає покращення медіаграмотності та критичного мислення, особливо серед школярів та студентської молоді.

Вкрай важливо вдосконалити законодавство та посилити відповідальність за генерування та поширення дезінформації. Необхідна співпраця між урядом, платформами соціальних медіа та незалежними фактчекерами, розробка та використання технологій для автоматичного виявлення та блокування фейкових новин.